

Azərbaycan Respublikası “Uşaq və Tələbə-Gənclər Dünyası” İctimai Birliyi şəhid, əlil, qaçqın, məcburi köçkün, valideynsiz (bəzən hər ikisini itirmiş), imkansız ailələrdən olan uşaq, gənc və tələbələrə problemlərini aradan qaldırmaq üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi çərçivəsində dövlət orqanları və digər təşkilatlarla əlaqələr yaradır, birgə humanitar tədbirlər həyata keçirir. Hazırda birlik üzvlərinin sayı 2000-dən çoxdur. Cəmiyyət müxtəlif profillər üzrə istedadlı uşaqları axtarıb taparaq üzə çıxarır, uşaqlar arasında musiqi festivalı, idman yarışları keçirərək qalibləri mükafatlandırır. Təşkilatın 8 rayonda şöbələri fəaliyyət göstərir.

QAN QOHUMLUĞU VASİTƏSİLƏ YAYILAN XƏSTƏLİKLƏR

Təşkilatımız indiyə qədər bir sıra layihələri uğurla həyata keçirmişdir. Hazırda Gənclər Fondunun maliyyə dəstəyi ilə “Uşaq və Tələbə Gənclər Dünyası” İctimai Birliyi “Sağlam həyat tərzinin əhəmiyyəti. Xromosomlarda baş verən mutasiyalar və aradan qaldırılma yolları” layihəsini Cəlilabad rayonunun 2, 4, və 7 sayılı məktəblərində uğurla həyata keçirmişdir.

Xarici görünüşdən sağlam görünən insanlar bir sıra xəstəliklərin daşıyıcıları ola bilərlər. Bunu gözlə görmək mümkün deyil, ancaq evləndikdən sonra qanda olan xəstəliklər nəsilə üzə çıxır. Bizim məqsədimiz bu layihədə gənclərimizi gələcəkdə nə qarşılayacağını öyrətməkdir.

Orqanizmlərin genotipində baş verən dəyişikliyə mutasiya dəyişikliyi, fenotipində baş verən dəyişiklik modifikasiya dəyişikliyi deyilir. Mutasiya hadisəsi ilk dəfə 1880-cı ildə holland alimi Quqo Friz, sonra isə Mendel və Morqanın qanunları bu mutasiyaları öyrənməyə kömək etmişdir. Gen mutasiyaları gözlə görünür. Xromosomdaxili və xromosomarası dəyişilmələr sayəsində xromosom miqdarının dəyişilməsi ilə meydana mutasiya dəyişikliyi çıxır. Biz onu yalnız fərdə baş verən zaman ortaya çıxanda görürük. Deyək ki, yaşıl yarpaqlı bitkidə rəngsiz yarpaqların əmələ gəlməsi; 45, 47 xromosom saylı xəstə (hər ikisi dölsüz) insanların meydana çıxması mutasiyadır. Mutasiyanın meydana çıxma səbəbləri çoxdur. İnsanda 46 xromosom sayı var və cütləşmə zamanı 23 xromosom atadan və 23 xromosom anadan gəlir və cəm 46 olur, ancaq müəyyən səbəblər üzündən qametlər düz ayrılmasa (deyək 23 əvəzinə 22 və ya 24 olarsa), bu zaman xəstəlik ortaya çıxır. Müller öyrənmişdi ki, rentgen və ultrabənövşəyi şüalar mutasiyaya səbəb olur. Hətta atmosferdə olan radioaktiv şüalar da mutasiyaya gətirib çıxarır. Alimlər bitkilər üzərində təcrübələr aparıb qameti diploid etməklə, çox məhsuldar arpa və buğda sortları almışlar. Alçaqboylu alma ağacı sortları yetişdirilmiş və çox məhsuldar olmuşdur. İnsanda olan xəstəlikləri bilmək üçün qan qruplarını öyrənmək lazımdır. İnsanlarda dörd qan qrupu məlumdur. Belə ki, I qrup -OO, II qrup AO və AA, III qrup BO, BB, IV qrup AB. Bölmə zamanı Heterozigot formalar çoxaldıqca, ressesiv formaların sayı artır, bu isə, bir sıra qan xəstəliklərinə səbəb olur. Sadəcə, belə anlamaq olar, əgər xəstəyə qan vurulmalıdırsa, I qrup yaxşı donordur və bütün başqa qruplara qan verir və özü ancaq I qrupdan ala bilər. II qrup ancaq I və II-dən ala bilər, II və IV qrupa verə bilər. III qrup I və III alır və III-dən və IV-yə verir. IV qrup yaxşı resipientdir hamıdan alır və ancaq IV-yə verir. Lakin xəstələrdə qan qrupunu bilmək də məsələnin tam həlli deyil. İnsanda antitellər və antigenlər olur. İlk dəfə rezus meymunun üzərində öyrənildiyinə görə adını rezus qoymuşlar, RH+, RH-. İnsanların 85 faizində RH+ olur və qan köçürülmədə yoxlanılır. Əks halda, mənfi rezuslu insana müsbət rezus qan vurularsa, antitellər əmələ gələr və laxtalanmadan insan ölər. Hətta atanın qanı müsbət, ananın qanı mənfi olarsa, körpə

müsbət rezuslu olacaq və ana öz körpəsinin qatili ola bilər. Ananın antitelləri ana bətinə körpəni yeyir və uşaq doğulmadan ölür. İnsanda irsi xəstəliklərin bir qismi xromosomlarda baş verən dəyişiklik nəticəsində meydana çıxır. 21 cüt xromosoma bir cüt xromosom əlavə olunduqda, Daun xəstəliyi olan uşaq meydana çıxır. 22-ci xromosomdan birinin çatmaması ağız qan xəstəliyinə səbəb olur. 5-ci xromosomda sınıma baş verərsə, uşağın alt çənəsi, qırtlağı düzgün inkişaf etmir və uşaq ağlayarkən “pişik miyoltusunu” xatırladır. Daun, Klaynfelter sindromu (47 xromosomlu kişi və ağılsız, dölsüz), hemofiliya, daltonizm, şizofreniya, Şereşevski-Terner (45 xromosomlu qadın) kimi xəstəliklər gen xəstəlikləridir. Göründüyü kimi, gen xəstəlikləri çoxdur və bunun əsas səbəbləri müxtəlif şüalanmalar olduğu kimi, həm də qan qohumluğudur. Yeni yaxın qohumlarda qanda eyni xəstəlik olduqda, bunların görüşmə ehtimalı çoxalır, heterozigot formalar birləşib ressesiv forma əmələ gətirir və xəstə uşaq ortaya çıxarır. Xromosomlarda iki cür dəyişiklik baş verir: 1. Xromosomdaxili dəyişmələr. 2. Xromosomarası dəyişmələr. Təkamülün əsas mənbəyi dəyişiklikdir. Xromosom mutasiyaları nəticəsində bitki və heyvanlarda yeni növlər və yeni cinslər əmələ gəlir. İnsanlardan qan qohumu olanlar evlənərsə, bu mutasiyalar nəticəsində xəstə uşaqlar meydana çıxır. Talassemiya xəstəliyi də gənclərlə keçən xəstəlikdir. Daşıyıcı gen qadınlarda olur, oğlanlar isə xəstə doğulur və onların yaşaması üçün daim qana ehtiyac var. Mutasiyalar ultrabənövşəyi, rentgen şüaları vasitəsilə baş verə bilər. Bu layihəni həyata keçirməklə gənclərimizə öz gələcək həyatlarını qurarkən, xəstəliklərdən uzaq olmağı öyrətməyi düşündük.

Gənclər Fondunun maliyyə dəstəyi ilə Cəlilabad rayonunun 2, 4, 7 sayılı məktəblərində tədbirlər uğurla keçirildi. Layihə bütün məktəblərdə uğurla və maraqla həyata keçirildi. Məktəb kollektivinin marağına səbəb oldu. Çünki hər bir uşaq öz gələcəyinin necə olacağını bilmək istəyir. Bizə verilən suallar bu layihəyə marağın çox olduğunu sübut edir. Hətta məktəb direktorları bu layihəni valideynlərlə keçirməyi təklif etdilər.

Müasir genetika mühəndisliyi bütün dünyada ətraflı öyrənilir. Məqsəd isə odur ki, əgər insanın hər hansı bir bədən üzvü sıradan çıxıbsa, onu yeniləmək, xəstəliyi aradan qaldırmaq və ona sağlam yaşatmaqdır. İnanırıq ki, bir gün deyilənlər, həqiqətən, gerçəkləşəcəkdir.